

Knygotyra
2020, vol. 74, pp. 239–246

ISSN 0204–2061 eISSN 2345–0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2020.74.54>

KNYGA APIE ANTIKVARĄ IR BIBLIOFILĄ H. BUKOWSKĮ

Greta Lemanaitė

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie
ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków, Polska
El. paštas lemanaitė@biblioteka.pau.krakow.pl

HAYKOWSKI, MICHAŁ. *HENRYK BUKOWSKI. IMIĘ ŻYJE NADAL*. WARSZAWA:
POLONIKA, 2019. 498 S. ISBN 978-83-66172-18-0.

Galima beveik drąsiai teigti, kad Henryko Bukowskio (Bukowskio, Bukauskio, Bukaičio; 1839–1900) asmuo tiek lietuvių istoriografijoje, o juo labiau bibliologijoje yra beveik visiškai nežinomas. „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ randame tik gana kuklų straipsnį, trumpai pristatantį H. Bukowską kaip Lietuvos dvarininką, 1863–1864 m. sukilimo dalyvį¹. Gimęs ir augęs Lietuvoje, Kauklių dvare netoli Panevėžio (tada Vilniaus gubernija, nuo 1843 m. – Kauno gubernija, Panevėžio apskritis), visą savo gyvenimą save laikęs ir vadinęs lietuviu, kartais netgi pasirašinėjęs sulietuvinta pavarde Bukowskis / Bukauskis / Bukaitis, lietuvių knygotyrynų, istorikų, meno istorikų moksliniuose darbuose minimas vos prabėgomis². Taigi juo labiau džiugina Lenkijoje naujai pasirodžiusi monografija, skirta šiai nepaprastai spalvingai ir be galo daug, taip pat ir lietuvių labai, nuveikusiai asmenybei.

- 1 MOCKIENĖ, Jurgita. Henrikas Bukauskis. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2003, p. 582.
- 2 FAINHAUZAS, Dovydas. Lietuviai išeiviai Paryžiuje. „Želmens“ draugija 1886–1914, *Aidai. Mėnesinis kultūros žurnalas*, 1989, nr. 1/364, p. 21–30; *Carl von Schmith. Necrolituanica*, parengė Reda Griškaitė, Algimantas Katilius, Vytautas Kazakevičius, Arturas Micekičius. Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 96; NEKRAŠIUS, Jonas. Asmeninės bibliotekos, knygų rinkiniai ir jų nuosavybės ženklai Šiaulių krašte XVI–XIX a. *Žiemgala*, 2015, nr. 1, p. 23–36; ŽIEMYS, Ginas. Kauklių dvaro patriotai. *Žiemgala*, 2017, nr. 1, p. 48–53.

Received: 2020 04 20

Copyright © 2020 Greta Lemanaitė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Nacionalinio Lenkijos kultūros paveldo užsienyje instituto POLONIKA (*Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA*) pastangomis H. Bukowskiui skirta monografija oficialiai skaitytojams buvo pristatyta 2019 m. gruodį. Tai ne pirmas su Lenkijos kultūros paveldu užsienyje susijęs šio instituto leidinys, kuriame nesunkiai galime rasti sąsajų ir su Lietuvos kultūra bei jos paveldu. Be kitų leidinių, verta paminėti tais pačiais metais lenkų ir lietuvių kalbomis išėjusią stambios apimties studiją, įvairiais aspektais tyrinėjančią Vilniaus Rasų kapines³, taip pat lenkų kalba išleistą monografiją apie Abiejų Tautų Respublikos užmirštąsias mokyklas⁴.

Taigi garsaus antikvaro ir bibliofilo H. Bukowskio biografija taip pat nėra atsitiktinis POLONIKOS pasirinkimas. Gyvendamas emigracijoje H. Bukowskis nuolatos laikėsi tokių tikslų ir principų – ieškoti, įsigyti, kaupti abiejų jam artimų tautų – lenkų ir lietuvių – kultūros paveldą, išblaškytą už šalies ribų ir perduoti – dažniausiai dovanojant – šias vertybes įvairioms Lenkijos kultūros ir mokslo institucijoms⁵. Kaip knygos įžangoje rašo instituto direktorė Dorota Janiszewska-Jakubiak, „H. Bukowskio biografijos leidėjui POLONIKOS institutui didžiausią reikšmę turi tai, kad knygoje ypač vaizdžiai tapomas portretas žmogaus, kurio gyvenimo veikla ir tikslai visiškai sutampa su tikslais, kurių siekiant buvo įsteigtas institutas. Polonikos objektai⁶, kuriuos [H. Bukowskis – G. L.] supirkinėjo ir siuntė į Šveicariją Lenkų nacionaliniam muziejui Rapersvilyje, galiausiai buvo perduoti nepriklausomos Lenkijos muziejams. <...> Polonika, kuria rūpinasi institutas, vis dar tebelieka „emigracijoje“, už šalies ribų.“⁷

Derėtų pridurti, kad recenzuojamos monografijos autorius yra Varšuvoje gimęs lenkų istorikas, žurnalistas Michał Haykowski (1939–2015), nuo 1986 m. gyvenęs Švedijoje ir aktyviai tyrinęs lenkų ir švedų santykius, taip pat redagavęs Švedijoje leidžiamą žurnalą „Polonia“, buvęs švedų ir lenkų kalbomis

3 *Cmentarz na Rossie w Wilnie. Historia, sztuka, przyroda*, red. Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski. Warszawa: POLONIKA, 2019; *Rasų kapinės Vilniuje. Istorija, menas, gamta*, red. Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski. Varšuva: POLONIKA, 2019.

4 SKŁODOWSKI, Jan. *Zapomniane uczelnie Rzeczpospolitej. Kroże-Krzemieniec-Podoliniec*. Warszawa: POLONIKA, 2019.

5 Lietuva tuo metu buvo imperinės Rusijos sudėtyje, todėl bent iki šiol neturime žinių, ar H. Bukowskis perdavė kokias nors vertybes tuo metu čia veikusioms institucijoms ar privatiems asmenims.

6 *Polonika* (lenk. *polonica*) – su Lenkija susiję užsienyje esantys dokumentai, rankraščiai, spaudiniai, meno kūriniai, vietos (G. L.).

7 HAYKOWSKI, Michał. *Henryk Bukowski. Imię żyje nadal*. Warszawa: POLONIKA, 2019, p. 8.

leidžiamo žurnalo „Suecia Polonia“ vienas iš leidėjų. H. Bukowskiui skirtą monografiją autorius pirmiausia parašė lenkų kalba. Tačiau Lenkijoje iki šiol ji taip ir nebuvo išleista, o pirmasis jos leidimas pasirodė 1990 m. Švedijoje švedų kalba⁸.

Laikant rankose švediškąjį ir lenkiškąjį leidimus pirmiausia į akis krinta tai, kad naujausias leidimas papildytas Bukowskių giminės genealoginiu medžiu. Deja, nenurodyta nei sudarytojo pavardė, nei šaltiniai, kuriais remtasi. Galima tik spėlioti, kad tai lenkiškojo leidimo rengėjų triušas, kadangi švediškajame leidime tokios informacijos nerandame. Turint galvoje tai, kad H. Bukowskio genealogija iki šiol nėra pakankamai gerai ištyrinėta, tokių šaltinių pateikimas galėtų būti itin vertingas monografiją papildantis akcentas.

Knyga suskirstyta į keletą skyrių, kuriuose autorius gana plačiai apžvelgia žymiojo antikvaro gyvenimo ir veiklos sritis, nepamiršdamas pateikti istorinio bei kultūrinio konteksto. Be to, lenkiškasis leidimas papildytas leidėjų įvadinio žodžiu ir artimo M. Haykowskio draugo ir bendražygio Siodertiorno universiteto profesoriaus Michała Brono Jr. įvadinio straipsniu. Pastarajame atskleidžiamos knygos parašymo aplinkybės bei labai sudėtingas medžiagos rinkimo procesas. Straipsnio autorius atkreipia dėmesį į tai, kad H. Bukowskio biografijos geografija gana plati. Pirmuosius mokslus jis ėjo Mintaujos gimnazijoje, po to studijavo teisę Maskvos universitete, jo nebaigęs sugrįžo į Lietuvą, kur dalyvavo 1863–1864 m. sukilime. Šiam pralaimėjus, H. Bukowskis atsidūrė Švedijoje. Čia pradėjo antikvaro bei Lenkijos ir Lietuvos kultūrinio paveldo rinkėjo kelią. Palaipsniui tapo vienu svarbiausių Rapersvilio muziejaus mecenatų, vertingomis dovanomis reguliariai papildydavo įvairių tuo metu Lenkijoje veikusių kultūros ir mokslo institucijų meno bei knygų, rankraščių kolekcijas.

Dera pažymėti, kad H. Bukowskis ypač daug susirašinėjo su įvairiais asmenimis visoje Europoje, be to, nuolatos sistemingai bendravo laiškais su tuo metu Prancūzijoje gyvenusia savo seserimi Maria Bukowska-Gierszyńska (1850–1930). Taigi su H. Bukowskiu susiję dokumentai yra išsibarstę Prancūzijos, Lenkijos, Šveicarijos, Švedijos, Rusijos, galimai ir Lietuvos archyvuose bei bibliotekose. Skaitant monografiją, nekyla nė mažiausių abejonių, kad autorius gana kruopščiai ištyrinėjo Švedijos archyvus bei, kiek tai buvo įmanoma ir pasiekama, Lenkijoje esančią medžiagą. Sprendžiant iš H. Bukowskio korespondencijos citatų gausos, galima teigti, kad buvo tyrinėtas ar bent labai atidžiai peržvelgtas Lenkų bibliotekoje Paryžiuje esantis bene gausiausias H. Bukowskio korespondencijos bei dokumentų archyvas. Didžiąją sukauptos medžiagos dalį sudarė labai gausūs paties H. Bukowskio įvairiems asmenims

8 HAYKOWSKI, Michał. *Henryk Bukowski. Nemnet lever kvar*. Stockholm: Bromberg, 1990.

rašyti laiški, taip pat įvairių asmenų ir paties antikvaro atsiminimai. Be abejo, būtina įvertinti autoriaus įdėtą triūsą iššifruojant ranka rašytus laiškus. Dera pridurti, kad H. Bukowskio rašysena, ypač gyvenimo pabaigoje, dėl antikvarų užklupusių įvairių negalavimų tapo vis sunkiau įskaitoma, nekalbant apie jo paties naudojamas įvairias santrumpas bei dažnai pasitaikančias gramatines klaidas.

Verta pabrėžti, kad skaitant knygą sunku nepastebėti, jog monografija aki-vaizdžiai buvo rašyta galvojant pirmiausia apie švedų skaitytoją. Dėmesį atkreipia labai gausiai ir gana smulkiai pateikiami Lenkijos ir Lietuvos istorijos faktai, kurie tiek lenkų, tiek lietuvių skaitytojui atrodytų lyg ir savaime aiškūs bei puikiausiai žinomi, o gal net nebūtini. Pirmuosiuose monografijos skyriuose „Gimtieji namai“ (*Dom rodzinny*), „Maskvos laikotarpis“ (*Lata moskiewskie*), „Partizanas“ (*Partyzant*) autorius labai plačiai nupasakoja Lietuvos istoriją nuo XV a. iki pat 1863–1864 m. sukilimo, gana smulkiai išdėstydamas sukilimo priežastis, istorines aplinkybes bei jo pasekmes, ypatingą dėmesį skirdamas sukilėlių ir jų šeimų persekiojimams, gresiančioms bausmėms, tremtims į Sibirą. Taip pat labai plačiai rašoma apie imperinės Rusijos valdžios požiūrį į Lenkiją bei Lietuvą. Galima tikėtis, kad lenkų istorikui ypač rūpėjo pateikti švedų skaitytojui kuo gausesnių duomenų apie Lenkijos ir Lietuvos istoriją, tokiu būdu sukuriant ne tik kuo aiškesnę savo herojaus biografijos istorinę kontekstą, bet ir perteikiant kuo didesnę pluoštą istorijos žinių.

Po H. Bukowskio mirties 1900 m. pasirodė vos keli labai trumpi jo artimiausių draugų bei bendradarbių rašyti biografiniai straipsniai ir nekrologai⁹, kuriuose trumpai aptariami svarbiausi antikvaro nuveikti darbai bei nuopelnai. Taigi po daugelio metų pasirodžiusi M. Haykowskio knyga yra išsamiausia iš visų iki šiol žinomų H. Bukowskio biografijų, kurioje kompleksiška pateikiami ne tik patys svarbiausi garsiojo antikvaro ir bibliofilo gyvenimo faktai, bet ir stengiasi atskleisti jo asmenybės bruožus. Pasitelkęs pagalbon visą anksčiau apie garsųjį antikvarą skelbtą medžiagą bei naudodamasis gausiais rankraščiniais šaltiniais ir įvairių šalių archyvuose išbarstytais dokumentais, M. Haykowskis beveik chronologiškai pasakoja savo herojaus biografiją. Galbūt taip jis norėjo atkreipti skaitytojo dėmesį ne tik į neeilinę asmenybę, bet dar labiau pabrėžti H. Bukowskio kilmę, taip pat nepaprastas aplinkybes, kurioms susiklosčius

9 BENZELSTIERN ENGESTRÖM, Wawrzyniec. *Henryk Bukowski (wspomnienie pośmiertne)*. Poznań: Praca, 1900; GIERSZYŃSKI, Henryk. *Henryk Bukowski. Wspomnienia pośmiertne z portretem*. Paryž: s.n., 1900; ŻEROMSKI, Stefan. Henryk Bukowski. *Tygodnik Ilustrowany*, 1900, nr. 12, p. 226–227; KORZON, Tadeusz. Nekrologia. Henryk Bukowski. *Kwartalnik Historyczny*, 1900, R. 14, p. 366–374.

Švedija gali didžiuotis tokio masto antikvaru, meno žinovu bei mecenatu kaip H. Bukowskis.

M. Haykowskis savo pasakojimą pradeda ne nuo ankstyvosios vaikystės, kaip galėtume tikėtis, o nuo vieno svarbiausių H. Bukowskio gyvenimo įvykių, lėmusių visą jo tolesnį gyvenimą ir veiklą. Pirmasis skyrius „Pabėgimas“ (*Ucieczka*) atskleidžia skaitytojui 1863–1864 m. sukilimo dalyvio H. Bukowskio ir jo dviejų likimo draugų pabėgimo nuo Rusijos policijos persekiojimo aplinkybes. Po ilgo slapstymosi ir visokeriopų bandymų išvengti bausmės ar net tremties H. Bukowskis su sesers Michalinos pagalba pagaliau pasiekia Rygą, iš kur laivu nelegaliai patenka pirmiausia į Daniją, o paskui į Švediją. Galima tik spėti, kad šiam skyriui rašyti M. Haykowskis naudojo paties H. Bukowskio po kelių dešimčių metų rašytus atsiminimus, kurie Lenkijos valstybinių archyvų generalinės direkcijos pastangomis 2018 m. išleisti Varšuvoje¹⁰.

Toliau pasakojama apie H. Bukowskio vaikystę ir jaunystę, studijų Maskvos universitete metus, jo pažįstamų bei draugų ratą, kuri sudarė tokios šviesios to meto asmenybės kaip vėliau garsus istorikas ir artimas H. Bukowskio draugas bei bendražygis Tadeusz Korzonas (1839–1918), taip pat vienas lenkų socialistų judėjimo lyderių Bolesław Limanowski (1835–1935). Tačiau didžiausią dėmesį monografijos autorius skiria H. Bukowskio kaip neeilinio bibliofilo, puikaus meno žinovo, neprilygstamo antikvaro veiklai. Visiškai pagrįstai daug naujos informacijos pateikiama apie H. Bukowskį kaip apie Rapersvilio muziejaus pagrindinį globėją bei mecenatą. „Užsispyrusio lietuvio“, užsibrėžusio tikslą kaip įmanoma daugiau per XVII a. Abiejų Tautų karus su Švedija švedų prisigrobtų lenkų ir lietuvių meno bei kultūros vertybių sugrąžinti teisėtai savininkei, jos mokslo bei kultūros institucijoms, nepailstamos veiklos kelią M. Haykowskis aprašo sumaniai įpindamas asmeninio gyvenimo įvykius. Tarsi apie gerą draugą M. Haykowskis pasakoja apie lemtingą H. Bukowskio santuoką su savo mokytojo, vieno garsiausių Stokholmo antikvarų Christiano Hammerio (1818–1905) sesers dukterimi Anna Maria Sachsenhausen (1845–1909). Su gilia užuojauta ir supratimu atskleidžiamos trijų vaikų mirties aplinkybės bei šių įvykių įtaka H. Bukowskio nuotaikoms ir sprendimams. Autorius ypač subtiliai pasakoja apie H. Bukowskio santykius su buvusią sekretore Odin (pavardė ir gyvenimo datos nežinomos) bei jo nuoširdų rūpestį nesantuokiniais vaikais Józefu (1887–1892) ir Izabele (Izabela Bukowska-Limanowska, g. 1889–?). M. Haykowskio požiūriu, vienas ryškiausių H. Bukowskio bruožų – nuola-

10 BUKOWSKI, Henryk. *Wspomnienia powstańca styczniowego*, red. Dorota Lewandowska. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2018.

tinis nerimas dėl vienintelės dukters Marijos (Maria Bukowska-Harajewicz, 1868–1923) likimo. Autorius akivaizdžiai teigia, kad visi šie gyvenimo vingiai, be abejo, turėjo įtakos H. Bukowskio veiklai bei jo gyvenimo pasirinkimams. Skaitytojui atskleidžiamos iki šiol labai mažai žinomos garsiojo antikvaro charakterio savybės – nuoširdumas, atsidavimas, atkaklumas, sugebėjimas paaukoti darbo interesus artimojo labui, taip pat ir triūsti be atvangos, stengiantis kuo geriau aprūpinti artimuosius ir visokeriopai jiems padėti.

Monografijos autorius, panašiai kaip ir paties H. Bukowskio amžininkai, kalba apie jį kaip apie senienų kolekcininką, puikų meno žinovą, nepailstantį filantropą, atsidavusį Rapersvilio muziejaus globėją¹¹. Todėl ypač vertinga M. Haykowskio monografijos dalis, kurioje pateikiama gerai susisteminta medžiaga apie H. Bukowskio rengtus antikvarinius aukcionus. Čia vertėtų pridurti, kad tokių aukcionų H. Bukowskis surengė daugiau nei šimtą. Kiekvienam aukcionui pats asmeniškai sudarydavo parduodamų daiktų katalogą. Tokių labai aukšto lygio katalogų yra išleista iš viso 127. Paminėtina, kad aukcionų rengimas H. Bukowskiui buvo ne tik paprasčiausias pasipelnymo būdas, bet visų pirma galimybė kaupti lėšas, iš kurių galėtų įsigyti knygų, rankraščių, paveikslų, monetų, dokumentų, susijusių su Lenkijos ir Lietuvos istoriniu bei kultūriniu paveldu. Beveik viską, ką pavykdavo įsigyti, tuojau pat dovanodavo Rapersvilio muziejui arba perduodavo Lenkijoje esančioms mokslo institucijoms, bibliotekoms, muziejams. Verta paminėti, kad didžiausias H. Bukowskio dovanų kiekis pateko į Krokuvą. Gausūs grafikos, monetų rinkiniai atiteko Nacionaliniam muziejui Krokuvoje, o Lenkijos mokslų akademijos biblioteka Krokuvoje H. Bukowskio dėka praturtėjo kelių šimtų vertingų knygų kolekcija¹².

Savo knygoje M. Haykowskis gana plačiai aprašo kone fanatišką H. Bukowskio atsidavimą Rapersvilio muziejaus veiklai. Apie tai, kokią didelę reikšmę šis muziejus turėjo H. Bukowskio gyvenimui ir veiklai, galima spręsti vien iš to, kad M. Haykowskis šiai temai plėtoti skiria net kelis savo knygos skyrius. Iš tiesų, nekyla nė mažiausių abejonių, kad muziejus, jo veikla ir plėtra buvo bene svarbiausias H. Bukowskio gyvenimo tikslas. Pats būdamas emigrantas, puikiai suprasdamas, kokią reikšmę už savo šalies ribų gyvenantiems piliečiams turi tautos vertybės, H. Bukowskis dėjo visas pastangas, kad muziejuje būtų sukaupta kiek įmanoma daugiau Lenkijos ir Lietuvos istorijai

11 BARAN, Władysław. *Henryk Bukowski. Wielki bibliofil polski*. Warszawa-Kraków: nakładem księgarni J. Czerneckiego, 1926.

12 LEMANAITE, Greta. Ze Szwecji do Polski. Dary Henryka Bukowskiego w bibliotekach krakowskich. *Z badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, 2018, t. 12, p. 167–190.

ir kultūrai reikšmingų eksponatų. H. Bukowskis džiaugdavosi kiekviena tokia smulkmena, kurią jam pavykdavo išsaugoti arba įsigyti. Viskas, kas turėjo ką nors bendra su Lenkija ar Lietuva, buvo nedelsiant siunčiama į Šveicariją. Taigi visiškai pagrįstai šalia Rapersvilio muziejaus steigėjo grafo Władysława Broel-Platerio (1808–1889) H. Bukowskis iki šiol laikomas svarbiausiu jo mecenatu ir globėju.

Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad M. Haykowskis savo monografijoje nepamiršo paminėti dar vienos itin svarbios, bet gana retai minimos H. Bukowskio veiklos srities ir būdo savybės – tai nepaliamojamas antikvaro noras padėti besimokančiam jaunimui. Autorius rašo, kad „Henrykui svarbiau buvo gauti lėšų vienam studentui ar kokiai nors visuomeninei institucijai negu atgauti ar padidinti kokio nors aristokrato turtą“¹³. Toliau M. Haykowskis, deja, nepateikdamas šaltinio, cituoja patį H. Bukowskį: „Jeigu mes neleisime mokytis mūsų jaunimui, tai kas gi po mūsų susidomės tais paveikslais, knygomis, senienomis. Viskas prapuls taip, kaip jau tiek daug prapuolė. Todėl, kaip pats puikiai žinai, negaliu ramiai, beširdiškai stebėti, kaip skursta mūsų jaunimas.“¹⁴ Tuo tikslu, M. Haykowskio manymu, H. Bukowskis buvo įsteigęs net kelias vadinamąsias „tyliąsias lietuviškas kasas“ (*ciche kasy litewskie*). T. Korzonas H. Bukowskio nekrologe teigė, kad tokių kasų buvo tikrai ne viena, o lietuviškomis jos pavadintos todėl, kad H. Bukowskis pats laikė save lietuviu ir buvo vienintelis tų kasų steigėjas bei dalintojas¹⁵. Verta pridurti, kad H. Bukowskis turėjo ir daugiau ryšių su lietuviais – buvo 1886 m. Mikalojaus Akelaičio (Mikołaj Akielewicz, 1829–1887) Paryžiuje įkurtos lietuvių draugijos „Želmuo“ narys, turėjo bendrų reikalų su Martynu Jankumi. Bėlika tik apgailėstauti, kad monografijos autorius apie tai net neužsiminė.

Skirtingai nuo švediškojo, POLONIKOS leidime randame gana daug iliustruojamosios medžiagos, kuri skaitytojui ganėtinai išsamiai atskleidžia kultūrinę bei istorinę kontekstą. Tai vietovių – Šiaulių, Stokholmo, Rapersvilio, Marienbado, Krokuvos – litografijos bei nuotraukos, taip pat portretai valdovų, su kuriais H. Bukowskiui teko bendrauti, bei jam artimų asmenų atvaizdai, be to, gana gausus antikvarinių eksponatų nuotraukų rinkinys. Paties H. Bukowskio ir jo antikvariato nuotraukų, deja, vos kelios. Tiek jų tėra išlikę arba žinoma. Gaila, kad į naująjį leidinį rengėjai sudėjo tikrai iliustracijas, gautas iš Lenkijos, Švedijos, Norvegijos ir Šveicarijos archyvų bei institucijų. Visiškai neaišku, ko-

13 HAYKOWSKI, Michał. *Henryk Bukowski...*, p. 421.

14 Ten pat, p. 424.

15 KORZON, Tadeusz. *Nekrologia...*, p. 372.

dėl niekas nepasidomėjo dokumentais, esančiais Lietuvoje. Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugoma H. Bukowskio motinos Izabelės Bortkiewicz-Bukowskos (1810–1883) nuotrauka, be abejo, gerokai praturtintų monografijos iliustracijų rinkinį. Taip pat belieka tik apgailėstauti, kad leidėjai nepanoro įdėti bent vieno iš labai gausių H. Bukowskio rašytų laiškų faksimilės.

Skaitant monografiją, nekyla nė mažiausių abejonų, kad tai nėra mokslinio pobūdžio darbas. Ši kūrinį greičiau galėtume priskirti prie mokslo populiariamosios literatūros, skirtos plačiam skaitytojų ratui. Autorius apie savo herojų pasakoja pirmuoju asmeniu, dažniausiai vadina tiesiog vardu – Henrykas. Pasakojimo maniera gana familiari, tarsi autorius pasakotų apie savo labai gerą pažįstamą ar net draugą. Skaitytojas pasigenda kiek svaresnio kritinio požiūrio, tekste labai dažnai vartojami tokie asmeniški svarstymai kaip *esu linkęs manyti, man atrodo*. M. Haykowskis net nebando vertinti savo herojaus poelgių, vertinimai tiesiog sąmoningai atmetami nuošalėn, tarsi paliekant juos skaitytojo nuosprendžiui.

Vartydamas tokio pobūdžio darbą, bent kiek reiklesnis skaitytojas pasigenda asmenvardžių rodyklės, vietovardžių rodyklės bei literatūros sąrašo. Tačiau didžiausias monografijos trūkumas ir skaudulys yra tas, kad nors joje labai gausu tiek paties H. Bukowskio, tiek kitų autorių citatų, vis dėlto nepateikiamas nė vienas cituojamas šaltinis. Tai, be abejo, ne tik žymiai sumenkina monografijos, kaip darbo – ne tik mokslinio – vertę, bet neretai neleidžia skaitytojui iki galo pasitikėti išdėstyta medžiaga, priverčia suabejoti pateikiamų faktų autentiškumu.

Apibendrinant galima teigti, kad lenkiškasis monografijos leidimas, nepaisant moksliniu požiūriu gana didelių trūkumų, vis dėlto yra vertingas darbas, pateikiantis gausių ir ganėtinai aiškiai susistemintų žinių apie neeilinio rango asmenybę, antikvarą, mecenatą, bibliofilą, nuolatos pabrėžusį savo lietuvišką kilmę, o labai mažai žinomą Lietuvoje, gerokai primirštą ir pačioje Lenkijoje Henryką Bukowską. Norisi pridurti, kad Stokholme iki šiol tebeveikia aukciono namai *Bukowskis Auktioner*. Taigi M. Haykowskis visiškai teisus sakydamas, kad Bukowskio vardas vis dar tebegyvas.